

טבעות בנשמה

פרק מתוך רישום אוטוביוגרפאי

מיידיש: יהודה גור-אריה

עלי שכתמן

יהודי-שבת-וחג.

נשמתינו ולהטות! ואיננו מקבצים נדבות, יהודים גדולים וגאים הננו.

אשתו שינדל באה אל התיאטרון הממלכתי היידי, מאותה סביבה "לאומנית", המורעלת בידי ויהדות. וכאשר הגיעה החלטת הוועד המרכזי: לסגור את התיאטרון היהודי! — כונסה אסיפת שחקנים. אולם, במקום לקבל בברכה את המדיניות הלאומית החכמה והנבונה של המפלגה, קמה שינדל זו, המאוהבת בתיאטרון ובמלה היידי, ואמרה: "הרי זה פוגרום ביהודים!" ועתה, גם יאסרו אותי, את אלישע, יזכירו לה ודאי את דבריה אלה. לאן יגלו אותה עם הילדה? כיצד וממה יתקיימו שם? צריך היה לעקור לבירוביג'אן, שם הומוניו להתיישב. אולם בירוביג'אן היה לא רק רחוק, אלא בעיקר, — זר. יתרה מכך: הוא לא האמין בעתידו של האיזור היהודי. ובכל זאת, — חושב הוא תוך-כדי ריצתו הביתה, — בכל-זאת צריך היה לנסוע לשם. בזמנים כאלה, סופר יהודי יותר בוטח שם.

אותו לילה אכן הקישו בדתו. היתה זו נקישתו של מי שהסמכות בידו, שבכוחו לצוות ולהעניש. נקישתו שאינה מבקשת, אלא דורשת ומצווה; נקישתו של חצות, המבשרת אסון ושבר גדול בחייו; נקישתו של גזירה, שאינה ניתנת לביטול. ואף שאלישע נשא בחובו, מאז ילדותו, הרגשה של חייב בידו, וגם גדל עם המחשבה, שאין העולם חייב לו דבר, להיפך: הוא, אלישע הגו בעל החוב, ואת החוב הזה לעולם לא יוכל לפרוע; ולמרות שחיתה והיה מוכן, ביחוד לאחר מאסרו של אחיו, שהגה היום-מחר באים לאסור גם אותו, בכל-זאת, לשמע הנקישת הזאת בדתו, קפא דמו בעורקו. הוא הדליק את האור וראה: פניה של שינדל כלא היו — פנים חיוורים וקרים. וכמו תמיד, ברגעים גור-ליים כאלה, הרי כל המילים והביטויים המוכנים מראש, נעלמים ונאלמים, ואם כבר באים אל דל-שפתיים, אין יכולת לבטאם.

אלישע פתח את הדלת. על הסף עמד אחד משני הבלשים, במעילי הגשם האפורים. הוא חיך כמכר ותק. באורה הקלוש של נורת החשמל בפרוודור, נראה חיוכו כחיך של רצון טוב, ואפילו עם קורטוב של עצב: "סליחה על הפרעה, ועל שהערתיך באמצע הלילה". אולם לאחר רגע של שתיקה, כמי שרצה לשבור על ליהנות ממראה עיניו מוכות ההלם והקרועות לרווחה, מחוסר האונים ותחושת האשם שבו, אמר הבלש הבכיר: הוא מבקש מהחבר אלישע להיכנס אל השכן, המשורר האוקראיני איבן קאליניוק... להלוות אליו ולהיות נוכח בעת ביצוע כמה עניינים פור-מליים קטנים. רק עתה הבין אלישע, שלא אליו באו עתה, אלא באו לעקור את המשורר האוקראיני איבן קאליניוק, כעשב בר מן האדמה. ואילו על הסופר היהודי-הלאומני הבורגני מצוים בינתיים לבוא לראות וללמוד לקח... בעוברם בפרוודור, וכבר ללא אותו חיך של רצון טוב ועצבות על הפנים, לוחש על אוזנו, שאל הבלש את אלישע:

— אולי חשבת עוד פעם?

— אין לי מה לחשוב עוד פעם. אין זה לפי כוחותי.

האיש במעיל הגשם נעצר והפליט לכיוון הנורה:

— מיד תתאזר בכוחות. — ופתח את הדלת בדגלו.

בתוך החדר, מתחת לגורה החיוורת, המאירה בחוטי הלהט האדמדמים שבתוכה, יושב המשורר על השרפרף, שערותיו השחורות מסורקות למשעי, לבוש כתונת לבנה רקומה, השרוכים האדומים של הצווארון קשורים, הידיים הלבנות, הצעירות, שזה עתה אך החלו לגעת בחיים — באדמה ובשמיים — משוכלות על החזה, העיניים עצומות, כבר-מינו שמוקמו בין האיקונות.⁽⁴⁾

מאחוריו גבו של קאליניוק עומד איש בשיגל ארוך עם דשים כחולים, וגם כובעו בעל פסים בצבע תכלת השמיים. מגפיו פשוטים בצורה חברה-מנית-חוצפנית, ידיו על המתניים ומן הגרתיק הפתוח נוצצת קתו השחורה של האקדח. זהו ברנש מאותם לומפן-פרולטארים, אשר בעת ה"נ.א.פ." נדחו הצידה, נותרו ללא עבודה, ובכל פינת רחוב צעקו: "על מה גלחמנו, אחים? דאיוש רוולוציה! בוז למהפכה!" בעל השיגל השני חיטט במסירות בתוך הארון, המוצב על לבנים; הוציא זרק על הרצפה כל מה שהיה בו. את כלי המיטה מעך ופיזר.

אשתו של המשורר, בת עניים שמוצאה מן הטבחיות, אלה אשר לנין הבטיח להן את הנהגת המדינה, היא עוד לא

(3) ר"ת: "המשרד לענייני פנים" — המשטרה החשאית בימי סטאלין.

(4) מנהג נוצרי-פרוסלבי, להניח איקונות של קדושים למראשותי המט.

(5) ר"ת: "המדיניות הכלכלית החדשה". תוכנית שנועדה להבריא את כלכלת ברה"מ, שנהרסה בתקופת מלחמת האזרחים.

זוהי אמנם אוטוביוגרפיה, אך היא כתובה בגוף שלישי, במתכונת של סיפור-מסגרת. הגיבור הראשי, המעוצב בדמותו של הסופר הזקן אלישע בן-מאיר, הוא עולה חדש. בערוב ימיו הוא מתכוון לכתוב את תולדות חייו. אולם שטף הזכרונות מציף אותו, עד שאינו מצליח לעשות את הסלקציה הנאותה, לפי המתכונת שהציג לעצמו. בפרק זה — מאורע משנות השלושים ברוסיה, תקופת ה"טיהורים" והטרור של ראשית התבססותו של סטאלין בשלטון. חלקה הראשון של האוטוביוגרפיה ראה אור לאחרונה ברבעון היידי "די גאלדענע קייט" מס' 92.

נתעוררה כליל משנתה, עדיין אינה מבינה מה מתרחש כאן, מדוע התפרצו כך באמצע הלילה אל תחום הפרט שלה. צעירה מאוד, זה מקרוב היתה לאם. עומדת ליד החלון, שערותיה השחורות לא מסורקות, אחוזת בשתי ידיה את החלוק שלבשה בחופזה, ומביטה בהישתאות על הרשעים הכחולים המתנועעים.

אלישע מהלך בדומה בין החפצים הפזורים על הרצפה, כמו בין מתים. הוא ניגש ונעמד ליד החלון, — על מה לשבת, אין בבית. שני כסאות בסך-הכל יש כאן. על אחד מהם יושב המשורר האסיר, ואילו על השני, ליד עריסת התינוק, מונחים החיתולים. איש הבלש, כנראה החוקר, ניגש אל העיקר, אל מה שצריך להצביע ולהוכיח את האשמה, — אל הספרים, המצויים כאן במאות: על מדפי העץ, העשויים מקרשים מחוברים, מונחים על הרצפה, על גבי עיתונים פרשים, זרוקים בכל הפינות, כאילו רצח המשורר הצעיר, אשר סבל רעב במלוא מובן המילה, להבי טיח עצמו במזון רוחני לכל ימי חייו. תחילה עוד עקב אלישע כיצד מדפדף הבלש בכל ספר ומניח הצידה אותם ספרים שמחברייהם התאבדו; כן הוא מניח שם את ספריהם של אלה שנאסרו, ושל סופרים אוקראינים מהגרים, והנה הוא מתחיל להנחית הצידה גם את ספריהם של אותם סופרים שמתהלכים עדיין חופשיים: זאגול, סובצ'ניק, יארושנקו, קוליש, קציובה, קאסינקו, יאלווי, ספר המשלים "חזירים על האלון" של פיליפנקו, וגם ספרון של אנטון דיקי — כל אלה נאסרו זמן קצר לאחר-מכן והוצאו להורג במחנות.

אך במיוחד שמח הבלש כאשר מצא את הספרים הבאים: כך גדול, כבד, בכריכת עור ועם אבזמי כסף — "חיייהם של הצאירים והקייסרים הרוסיים", וכן שני ספרים משל ההיסטוריון האוקראיני גרושבסקי, — "תולדות העם הי אוקראיני" ו"תולדות הספרות האוקראינית עד המאה ה-17", — אוצר של פולקלור אוקראיני של אותם זמנים. את שלושת הכרכים הללו הוא מסר מיד ללובשי המדים עם הפסים הכחולים, בחיך אמיתי ורחב. הרי זה בדיוק מה שהוא צריך: קונטר קונטר-רוולוציה, תולדות הצאירים, המנוגים לכבוד המונארכים! שימחה יתרה שמח הוא על ספריו של גרושבסקי. היסטוריון אוקראיני זה מוחרם ואסור בקריאה את שמו מותר להזכיר רק כאויבו המושבע והחריף ביותר של העם האוקראיני. גרושבקי היה בין מייסדי "הברית לשיחרור אוקראינה", שימש כיושב-ראש של המועצה הי לאומית המרכזית.

אלישע עומד ליד החלון הליילי-המכובב וכל דמיו רותחים בו מזעם ומצער אינ-אונים. כך ינהגו מחר גם בו, יהפכו את הבית, ימצאו את "תולדות העם היהודי" של דובנב, "יהודי ועולם" של זיטלובסקי, את "שבחי הבעש"ט", מעשיות של ר' נחמן מברצלב. וגם את פרקי הרומאן שלו עצמו, "שקיעה", שם הולך יהודי ביער עם ערב, ושומע מתוך מעמקי היער:

— מת הצדק הגדול:

— מת הצדק הגדול:

היהודי הקפוא חש פתאום חום ונתקף בצמרמורת: האמנם ישקע העולם בטומאה, בפשע, ברצח, היהפוך העולם לסדום ועמורה... ובלש זה, במעיל הגשם האפור, יחטט עוד וימצא את שירו, המתחיל בשורות:

"על סכין השחר לא תזרח השמש,

עלי דם הלילה לא יצמח דגן!"...

וגם היא, שינדל, תעמוד ככה כשהחלוק שלה על הכתפיים, וגם ילדתו תישן כך וידה הקטנה מושטת מבעד לשלבי המעקה של עריסת הברזל. גם אצלו בבית שני כסאות בלבד.

בביתו אין אף לא שולחן. הוא כותב בלילה, עם תריסם סגורים, על אדן החלון... רותח ובוהר בו הזעם: עליהם לאסור ולהגלות את כל הסופרים, לעקור את לשונם של העם, כדי שלא יספור ולא יכתב, כדי שלא ייודע לעולם על אותם מיליונים של איכרים שנשפו ברעב, בכפריהם המתים. הוא עצמו ראה במו עיניו אותו ערב, לאורו של השלג מזכה הירח, כיצד נעו צללים שחורים, ספק חיים — ספק מתים, על פני השלג הנוצץ, נושאים מן הגרנות, גברים נשים וילדים קפואים למוות, וזורקים אותם אל תוך מיחולות, וצליל הגוויות כבולי עץ יבשים. אותו זמן הוא ראה גם בעיירה אושאמיר, הרחק מפסי הרכבת, בין יערות פולסיה ובין האשוחים הירוקים-תמיד, כי גם שם, בעיירות הללו, מתים יהודים מרעב, ביחוד זקנים וילדים. וגם הם, כמו הכפריים, נרשמים תחת הדיקטנדה: דיסטופיה...⁽⁶⁾

לעולם לא יסור מלפני עיניו מראהו של אותו ילד כבן שנתיים, מן העיירה אושאמיר, אשר יושב-הראש של המר עצה העירונית הוציאו מבין הסמרטוטים והרימו כנגד החלוק; התינוק, שעורו תלוי מעל עצמותיו, קרן באורו של יום חורף, בצוהב שלא מן העולם הזה. הנה מדוע ולמה צריך

(6) הפרעת חילוף התומרים בגוף, עקב תת-חזוניה.

אולם, עד אותו זמן עוד רחוקה הדרך, ואלישע בן-מאיר הזקן חש כיצד גלי המאורעות מתחילים לסחרר אותו ולהסיטו, עד שעוד מעט קט, לא יידע כיצד לנווט את ספינת-הסופר שלו. לאן שלא יפנה, שוב רואה הוא את עצמו בעיירה, בעת ביקור אצל אביו, שם ישב בחברת אחיו על הצוקים ליד מפל המים הרועש, בערב של שלהי קיץ. לא נשמעו הפעם, כמו לפני, שירי איכרים. לאחר הקולקטיביזציה, ומיליונים של כפריים שגוועו ברעב, וקליפות עץ בפיותיהם הנפוחים, דממו הכפרים... אף העיירה עמדה תוהה, כמצפה לדבר-מה. על שני בתי-הספר היהודיים, כמו גם אלה בארץ כולה, כבר הוגף הגרון; בבתי-הכנסת, שנהפכו קודם-לכן למועדונים ולחוגים דרמאטיים, שבהם העלו את "החייט המכושף", "הכנופיה השחורה", וקראו את "האויב בשער" של שוורצמן ואת "אוקטובר" מאת הופשטיין: "חודשים יתפקדו תריס-רים, ישתרשרו לשנים/ שמשך יזהר, שמך יבהיר/ איפה הוא האיש ששימך לא מכיר/ איפה העיור, המעו גם עכשיו/ בשלילה להזהיר?" — אותם בתי-כנסת סגורים ומחוללים, לא שימשו אף כמועדונים; מונחים היו בהם עצי הסקה, עצים חטובים. ישבו אז שני האחים בערבו של יום בשלהי דקייטא, ליד המפל ושוחחו על המחשך שבא לאחר רצח קירוב.⁽¹⁾ עיניו של האח לא נראו בחשכה, — נבלעו באופל הלילה, אך לפי ידיו שהיו מתרוממות וצונחות מיד אל הברכיים, אפשר היה לחוש את התרגשותו הרבה של האיש. הוא לא הבין את התנהגותם של זינובייב וקאמנייב⁽²⁾ במשפט...

וכעבור שלושה ימים כבר קרא אלישע בעתון האוקראיני "חארקוב הסוציאליסטית" כי "בימים אלה נאסר אויב העם המושבע, אחיו של הסופר היידי" — ואילו הוא, הסופר יושב בכינוס הסופרים ולא אמר על כך מילה. לאחר מכן כבר קרא לו, לאלישע אל איגוד הסופרים, שם יושב יו"ר האיגוד, הסופר גאלושקו, וליידו שניים במעילי גשם אפורים, והם הציעו לו לכתוב — אפילו דף נייר לבן הכינו לו — שהוא מנער את חוצנו מאחיו הטרוצקיסט, אויב העם... על כך ענה להם אלישע:

— לא לפי כוחותי!

— מה זאת ואומרת?

— אען אחת ילדה אותנו. להתנער מן האח, פירוש, להתנער גם מאמא... וזה לא לפי כוחותי!

ושני מעילי הגשם האפורים, בפרצופים המביעים צער ואף עצב: "חבל, התכוננו רק לטובתך" — יצאו והשאירו אותו לבדו עם יו"ר איגוד הסופרים של חארקוב, גאלושקו. שניהם שתקו. אלישע ידע שב-נ.ק.ו.ד.⁽³⁾ מצויים כל מאמרי הביקורת על ספרו הראשון, המוערך כספרות בורגנית, כלאומנות בורגנית, כצער וקינה על שקיעת עיירת-הסוחרים, כפסמיזם אנטי-מעמדי וכראיית שחורות... ואפילו התנגדות למשטר הסובייטי. אך הוא גם ידע היטב מדוע נחוצה להם התנערותו מאחיו. הוא, הסופר, היה נהפך בכך לעד המרשיע ביותר נגד אחיו. הם היו מוכיחים לו מיד: הנה, רואה אתה, אפילו אחיך שלך מוקיע אותך, אויב העם!...

אלישע חיכה שגאלושקו ימשיך את שיחתם שניהלו קודם, אך הלה יושב בראש מורכן ושרטט בעפרונו בכתות עם גגות קש מרוטים...

שני הסופרים ישבו ושתקו. ללא מילה נפרדו ושוב לא נפגשו לעולם: כעבור זמן קצר הוציאו את יושב הראש של איגוד הסופרים בחארקוב, גאלושקו, מן המפלגה והוא נספה במחנה ריכוז.

הביתה הוא כבר לא הלך, אלא רץ. חושש היה שמא יאסרו אותו בלכתו ברחוב, ולא יהא סיפק בידו להיפרד מאשתו ומילדתו בת הארבע. לכשיאסרו אותו, מייד יגרשו אותו מן הדירה שבבית הסופרים. הבית נמצא ברחוב הנושא את השם "רחוב הסופרים האדומים" ואסור יהיה להזן לגור ברחוב זה; הן ייחשבו "אלמנטים אפלים", "מספירי הלאומנות הבורגנית". ונוסף לכך, הרי אשתו שינדל, גם היא חשודה: שחקנית יידית, בוגרת סגנת התיאטרון "ניצנים אדומים", ובתו של מנהל בית-הספר היהודי, שבביתו היו מתאספים הבורגנים לשעבר, ונהגים מקריאת י.ל. פרץ, שרים ומדקל-מים שירים כמו:

כך הולכים אנחנו

בשירה וריקודים

יהודים גדולים אנחנו,

1 מנהיג קומוניסטי (1886-1934), מושל גרוזיה וחבר הפוליש-ביורו. נרצח ב-12.34. בעקבות רצח זה החל סטאלין במסע "טיהורים" וחסיל המוני של יריבים וקומוניסטים חשחים כ"סוטים".

2 שני חברי הפוליש-ביורו, שתחילה תמכו בסטאלין, אולם לאחר שהביעו הסתייגות משיטותיו, הוא האשימם בטרזקיום ובמשפט ראוה הם "הודו" הוצאו להורג.

"הסיפורת הצעירה" - לפני שלושים שנה

הסתייגויות ומסקנות

אינן צורך להסביר, שבספרות האיכות עיקר חשיבותם "כמו" איש עשויים להטעות, ובאמת לא הובאה הסטטיסטיקה — החלקית עדיין — כדי להסיק מסקנות "מדעיות", אלא רק כאיור.

הבאנו את המספרים הנ"ל אגב הטענה, שאת ראשית המש"מ של סופרי דור המאבק לעצמאות יש לראות — מבחינת תחושתם של הקוראים — בסוף שנת 1944 ובמשך שנת 1945. מסקנה זאת מתבקשת מן העלייה התלויה והרצופה של פרסומי הסופרים בני המשמרת החל בשנת 44, וכן מכמה "גורמים" שאינם מסתברים מתוך הסטטיסטיקה:

1. עד שנת 44 התפרסמו הסיפורים בעיקר בכתיבת "גלויות" ו"גזית", ואילו מ-44 הם נדפסים במוספים לספרות של היומנים, שהגיעו אל הקהל הרחב.
2. באותה שנה נדפסו כמה סיפורים שחוללו שערוריה, כגון "ליל שרב" ליגאל מוסנזון (6.44), ו"העיניים" ו"שלב על המחרקה" למשה שמיר (3.5.44).
3. בעקבות זאת נתחוללו הפולמוסים הראשונים (מכתב גלוי למשה שמיר מיעקב מלכין, דברי פולמוס של מאיר יערי עם משה שמיר בעקבות סיפורו "הקילומטר השניים" עשר').
4. בקיץ שנת 45 יצאה החוברת השניה של "ילקוט הרעים" ועוררה תשומת-לב רבה בגלל שני "סיפורי עשרו-ריה" שנכללו בה ("הגימגום השני" לשמיר ו"ליל סתיו" למוסנזון) ובסתיו 45 באה בעקבותיה החוברת השלישית, ובה המניפסט "עם בני דורי" לשמיר, שהציג את אנשי החוברת כתבורה בעלת אידיאולוגיה.

מי הם הסופרים שמדובר בהם — עד שנת 47?

במרכז תשומת הלב הציבורית עמדו משה שמיר ויגאל מוסנזון ובעיני המבקרים — גם יזהר סמילנסקי. הינה שוב מעט "סטטיסטיקה" חלקית — על פי כתבי העת הנ"ל — כדי להדגים את פרסומי המחברים השונים מבחינת מספר פרסומיהם בתחום הסיפורת והביקורת. כל המספרים מתחת-סים לתקופה שעד דצמבר 47.

גשה שמיר	—	34	מרדכי טביב	—	9
יגאל מוסנזון	—	25	דוד שחם	—	8
שושנה שריא	—	22	יזהר סמילנסקי	—	7
יהודית הנדל	—	20	אמציה ברלס	—	7
שלמה ניצן	—	19	בנימין תמוז	—	6
יהודה האורחי	—	16	מתי מגד	—	5
יגאל קמחי	—	14	חיים ברנדווין	—	5
רן בן-אמוץ	—	13	מנחם תלמי	—	5
זתן שחם	—	11	—	—	3
אהרון אמיר	—	11	—	—	—

יוסף אבן, פנחס שדה וראובן קריץ — 2 כל אחד. כן יש שורה ארוכה של מי שפרסמו רק סיפור אחד עד סוף שנת 47, כגון: בנימין גלאי, אמיר גלבוש, צבי זויר, שבתי טבת, נתן יונתן ואברהם שאנן.

תמונה שונה לחלוטין מתקבלת, אם נבדוק את מאמרי הביקורת שנכתבו על הסופרים הנ"ל. כאן צועד בראש יזהר סמילנסקי: עד סוף 47 עסקו בו 24 מאמרי ביקורת; אחריו — מוסנזון (10) ושמיר (8); שושנה שריא ויהודה האורחי נזכרו כל אחד ב-2-3 מאמרי ביקורת. השאר — אף לא באחד.

מספרים אלה וכן רשימת השמות אינם מלאים, וכן יש לזכור, כי סופרים אחדים השייכים לדור המאבק לעצמאות החלו לפרסם את דבריהם רק לאחר תחילת 1948 ולא נכללו איתו עדיין בסקר (כגון חנוך ברטוב ויונתן ואלכסנדר נדן); אחרים לא נכללו, משום שהם מהווים כל אחד "בעיה מיוחדת" (כגון יהושע בר-יוסף או רוחמה חזנוב או אורי אבנרי).

מתי גילו המבקרים את סופרי דור המאבק לעצמאות?

המושג "ספרות צעירה" ושמות נרדפים, כגון "המשמרת הצעירה", מלווים את הביקורת מאז כתב ביאליק ב-1907 את "שירתנו הצעירה". בדיקתי אחדות מן הסקירות השנתיות המסכמות את הישגי הספרות העברית: ב"ספר השנה של העיתונאים", למשל, לשנת תש"ב (1942) אנשי "המשמרת הצעירה" הם יעקב כהן (ג. 1881), ארי אבן-זהב (ג. 1899), ברכה חס (ג. 1900), ש. שלום ואריה טבקאי (שניהם ג. 1904). בשנים הבאות לא מדובר ב"משמרת הצעירה" כלל. בתש"ו — למשל — נאמר:

הפרוזה העברית לא גילתה קווים מיוחדים חדשים בשנת תש"ה. מספרים חדשים לא הוציאו ספריהם בדפוס. הפרוזה העברית

ראובן קריץ

עם התקרב "יום ההולדת" השלושים של המדינה, מבקשת רשימה זאת לסקור את הסיפורת של מה שכינינו או המשמרת הצעירה שמלפני שלושים שנה — בסתיו שנת 47.

איך לכנות את "המשמרת"?

קראו להם דור תש"ח, אבל הם לא התחילו לכתוב לא בתש"ח ולא כתבו בעיקר על שנת תש"ח. רובם גם לא השתתפו בפועל בקרבות תש"ח, והציבור — ואפילו המבקר-רים — גילו אותם עוד קודם לכן; קראו להם דור הפלמ"ח, אבל רובם לא שרתו בפלמ"ח; וקראו להם דור בארץ על שם האנתולוגיה שיצאה בשנת 58 בספריית פועלים, ואשר כרכה לראשונה יחד רבים מהם (18 מספרים ו-17 משורי-רים); אך עורכי האנתולוגיה כללו בה סופרים אחדים שבוודאי לא נתחנכו בארץ — כגון אבא קובנר, שעלה בגיל 27 — ומאידך לא הזכירו רבים, שמבחינת הביוגרפיה שלהם בהחלט זכאים היו להיכלל (כגון: אורי אבנרי, יצחק אורן, יצחק אורפן, אהרון אמיר, יהושע בר-יוסף, אמציה ברלס, חיים ברנדווין, יהודה האורחי, ישראל וסטר (פוצני), ברוך נאדל, עמוס קינן, יגאל קמחי, יורם קניוק, ראובן קריץ, פנחס שדה, מידד שיף, שושנה שריא-ועוד). לכן נראה לי גם השם דור בארץ לוקה בחסר, ועצם השייך ל"משמרת" לפי מקום הלידה וגיל העלייה עשוי להיות שנוי במחלוקת. אני מציע איפוא, לקרוא להם סופרי דור המאבק לעצמאות, ולכלול תחת כותרת זאת כל מי שהתחיל לפרסם סיפורת שנים אחדות לפני מלחמת העצמאות ושנים אחדות אחריה.

מתי "מתחילה" המשמרת?

ורובכל גלעד, שבוודאי "שייך" למשמרת זאת, שהלוא הוא ערך את "ספר הפלמ"ח" ונכלל בקובץ "דור בארץ", נולד ב-1912, עלה ב-1922 ופרסם את סיפורו הראשון ב-1929 "במעלה". זאת כמדומני הסוגית הראשונה, שעדיין לא הביאה את האביב. מאמצע שנות השלושים מופיעים סיפוריו של בר-יוסף (נולד 1912), כעבור שנה מצטרפים סיפוריו של יהודה האורחי (ג. 1920), כעבור שנתיים — סיפורי שושנה שריא (ג. 1917) ויזהר סמילנסקי (ג. 1916) וכן סיפורים "המחופשים" כרפורטאז'ות של אורי אבנרי (ג. 1922) בחתימת "יוסף אוסטרמן", ועם תחילת שנות הארבעים נדפסים גם סיפורי יגאל קמחי (ג. 1915), משה שמיר (ג. 1921) ומידד שיף (ג. 1917). אבל כל אלה עדיין לא חוללו את התחושה, שהינה עולה על הבמה "משמרת" חדשה. הקוראים התחילו לחוש בכך כמדומני בסוף שנת 1944 ובמשך 1945 — זאת לפי מיטב זכרוני, ולפי זכרונם של אנשים ששוחחתי איתם. נראה לי, שמספרי הפרסומים שאביא להלן מאשרים התרשמות זאת ומסבירים אותה.

מעט "סטטיסטיקה"

בדיקתי עד כה 22 כתבי-עת ומאספים ומהם מתקבלת התמונה הבאה — תמונה חלקית, אמנם, כי נותרו כמה כתבי-עת שלא נבדקו, אך אני משער שבדיקתם לא תשנה שינוי מכריע את המסקנות המסתמנות עד כה. המספרים כוללים פרסומים ספרותיים (סיפורת וביקורת) של סופרי המשמרת ועליהם:

השנה	מספר הפרסומים	השנה	מספר הפרסומים
1937	—	1943	14
1938	—	1944	24
1939	—	1945	49
1940	—	1946	74
1941	—	1947	114
1942	9		

ולפי כתיב-העת:

10	—	"מבפנים"	83
9	—	"ילקוט הרעים"	50
7	—	"במעלה" (חלקית)	46
7	—	"על החומה"	40
5	—	"מזכרות לספרות"	26
		"במאבק"	14

ואלה הם שאר כתבי העת והקבצים שנבדקו ונמצאו בהם רק ארבעה פרסומים או פחות: "מאזניים" (4), שנתוני "דבר" (4), ספר השנה של העיתונאים (3), "אופקים" (2), "דבר הפועלת" (2), "השומר הצעיר" (2), "מעט מהרבה" (2), "עמיר" (2), "בין מלחמה ושלום" (2), "הפועל הצעיר" (1), "דברי סופרים" (1).

להגלות ולהשמיד משוררים וסופרים, לעקור את לשונו של העם, לחטוף את העט מידו, שלא יסופר לעולם מה קורה ומתרחש כאן.

הבלש מתחיל למהר; כבר לא מדפדף, אלא מביט בשער הספר, כי בחלון עולה כבר אורו של השחר, וכמו כל רוחות הרפאים של הלילה, שדים ומראין בישינו, לכשמתחיל להאיר השחר, מתקפלים, מסתלקים ונעלמים. בעלי הפסים הכחולים נושאים מן הבית את הספרים החשודים, עדות לפשעיו של המשורר, ואילו הוא עצמו, איבן קאלינוק, אשר כל הזמן ישב בעיניים עצומות ובידיים מושכלות, כמי שמקשיב כיצד מתנגג ורותח בו שירו האחרון, — ציוו עליו לקום ולהת-לבש. הוא קם, לבש את מעיל הצמר השחור, ניצב מול האשה, אשר עמדה עדיין ליד החלון ובידיים ערומות אחזה את החלוק, שלא יגלוש מכתפיה, קד לפניה ואמר לה: "את עיניך אלה אקח עמי בדרך". לאחר מכן נגש לעריסה, כרע על ברכיו, התכופף ונגע בפיו בידו המושטת של התינוק... אך מיד קם מעל הרצפה, התיישר ויצא במהירות מן הבית. יותר לא ראהו איש.

כעבור שנים, לאחר מותו של סטאלין, סיפר אחד מאלה ששרדו, כיצד הובילו אותו, יחד עם מאות אחרים, באוניית משא, וגם המשורר איבן קאלינוק היה ביניהם. הובילו אותם, חצי-מתים, אל מפרץ נאגאיאוו, שם הורידום על החוף, בלילה הראשון. ביניהם, גם המשורר איבן קאלינוק, במעילו הקצר, השחור, על גבי הכתונת האוקראינית הקומה, ויחד עם המשורר קפאאו אותו לילה גם ענייה של האשה וידו המושטת של התינוק, אשר לקח עמו ל-אותו לילה החליטו אלישע ושיינדל לעבור לקייב, להתליף דרך.

את דירתם, עם מה שיודמו: מרתף או חדר-עליה, לברוח ולהעלם מחאקוב, להימלט לשם, אל הבירה החדשה של אוקראינה, להיעלם לזמן-מה מעיניו של היינריך יאגודה. משנה מקום משנה מזל! שם יוצאים עדיין לאור העיתונות היידיים, קיימת הוצאת הספרים, שם מתגוררים מרבית הסופרים היידיים. שם גר איבן קוליק, הסופר המפורסם, יושב-ראש של איגוד הסופרים האוקראינים, חבר הוועד-מחבר הממשלה הסובייטית הראשונה באוקראינה, קונסול בריה"מ בקנדה. איבן קוליק זה דיבר במילים כה חמות על רומא-הכפר של אלישע, בכנס הסופרים הכל-ארצי הראשון ב-מוסקבה. לפני שנה בילה אלישע בוקר קיצע אחד ארוך בחברתו של קוליק, הרי הוא יונה וואלס, בנו של המלמד משפולה. היה זה בקאמניץ-פודולסק. קוליק הוביל אותו אל "המבצר" ובידיים זולניות-עסיטיות סיפר לו על הפוג-רומים בפודוליה, בעת מלחמת האזרחים, שם מילא הוא תפקידים אחרים. קוליק אף התכוונן לנסוע יחד עם אלישע לערב ספרותי באוריין, עיירה על גבול רומניה, שם עסקו יהודים בחקלאות, מטעים, מלאכה, קיימו בתי-ספר יהודיים, — אבל פתאום, הרבה יותר מהר מכפי שסבר קוליק, בא לקמניץ-פודולסק המזכיר השלישי של הוועד המרכזי, ה-מומנה על כל חיי התרבות של אוקראינה, פופוב, ויחד עמו המפקד האגדי יונה יקיר — שניהם נאסרו והוצאו להורג כעבור זמן קצר — ולערב הספרותי נסע אלישע לבדו, בכרכה, בדרך השדות, בינות התבואות המתמלאות חיים, בריח הבבונג דבש טרי, והעפרונים פוצחים ברינה בשמים השמשיים. על המושב הקדמי, פניו אל אלישע — הסוסים רצים מעצמם וצונפים מן הריחות החמים — יושב העגלון, לאחר שלגם עם "הסופר" כוסית נאה, לחיי האשה והילדים, לפרנסה ולישועות ונחמות ליהודים, קינח בתופינים ובדוב-דבנים אדומים-עסיטיים, המתבקעים בפה, עוד טרם נגעה בהם השן, העגלון שופע בדיחות פקחיות ואמרות-כנף עמומות ומספר ברצינות גמורה אודות סוסיו, שמוצאם מאורוות המלך. בואת יכול להוכיח אפילו "הסופר", לפי ראשיהם הנישאים, מן האופן שבו הם מושיטים את רגליהם בצורה "לנגסית". גם היום זוכים הם בפרסים הראשונים בתחרויות הארציות. בודיוני* עצמו התפעל מסוסיו. והוא מספר על יריביו, אשר לאור היום גנבו את רגלו השמאלית-אחרית של אחד מסוסיו, ואודות אביו, שזה שלושים שנה משמש רכב עצל רבונני-שלי-עולם, — לפי הרעמים מזהה הוא את נסיעתו של אבא. כשהוא עדיין חי, היה אבא כותש כל ליל שישי, בעלי ומכתשה, קמח-כוכבים לשבת.

דיו, סוסונים, דיו, דיו נשרונים, אל נא תעמדו בדרך, רוצו הרהר, שם על ההר עומדת אסתר שלי לבדה, אסתר עומדת ואברהם הולך, אברהם שלנו אבינו!...

— שומע אתה, רבי סופר היקר, מה זה היה אכפת לו לאלו-הים, לו היה מחליף לי את שערות השיבה שלי, לשערות שחורות-מקוריות? דיו, דיו, סוסונים שלי!

הסופר הזקן אלישע, בוכה בו ליבו עתה: אי, אי, רבונני-שלי-עולם, אבינו המתוק, היכן הם העגלונים שלך, יהודים הלכניים, עם שמחתם העצובה ועצבונום השמח, הא?

(7) ראש ה-י.ק.ו.ה.ד. באותו השנים.
(8) מפקד חיל-הפרשים.

סדנא לכתיבה יוצרת

שירה

גלריה "דוגית" רח' פרישמן 43, ת"א, טל' 75 86 23